

на вважати господарською секцією, бо в багатьох випадках вони на відповідають і не можуть відповідати стратегічному напрямку розвитку лісівництва. За віком їх переважна більшість досягла природної стиглості, про що свідчать низькі показники середньорічної зміни запасів ($3,30 \text{ м}^3/\text{га}$), і вони терміново мають бути замінені шляхом лісовідновних рубок лісоутворюючими породами, що відповідають корінним лісостанам.

Складніше питання з організацією господарських секцій виникає у лісостанах берези і осики, оскільки в багатьох випадках, при досить дбалому господарюванні, своєчасному і якісному догляді за складом і за формуванням стовбурів у цих лісостанах, організація господарських секцій на ці породи може бути економічно і екологічно доцільною. Але і в цьому випадку основою має бути не випадковість, а комплексне обґрунтування. Не легко погодитись з тим, що із всієї площі березових лісостанів (329 тис. га), наприклад, зовсім не знайшлось лісових ділянок, які зайняті похідними лісонасадженнями або представлені молодим лісом малоцінних порід, що підлягають реконструкції.

Із наведеного необхідно зробити висновок про необхідність повернення в українському лісівництві до поділу лісових земель при лісовпорядкуванні на господарські секції відповідно з їхнім теоретичним і практичним змістом. У цьому й полягають сучасні завдання лісівничої науки і, перш за все, практики лісовпорядкування. Організація господарських секцій при проведенні лісовпорядкування має отримати належне їм право і зміст, сприяти інтенсифікації лісівництва і його спрямуванню на тісну співпрацю з провідними лісопромисловими підприємствами з урахуванням їхнього регіонального розміщення на користь держави, власного товаровиробника та підвищення престижності теорії і практики українського лісівництва.

Література

1. Орлов М.М. Лесоустройство. Том III. Планирование лесного хозяйства// Издание журнала "Лесн. хоз-во и Лесн. пром-сть". – Л., 2003. – С. 348-352.
2. Державний лісовий кадастр за станом на 1 січня 1996 р., книга 1// Міністерство лісового господарства України. – Ірпінь, 1997. – 508 с.
3. Довкілля України. Статистичний збірник// Державний комітет статистики України. – К., 2002. – 325 с.
4. Облік лісового фонду підприємств Держкомлісгоспу України станом на 1 січня 2002 року// Укрдержліспроект. – Електронна версія. 2003 р.

УДК 630*95+630*652

Асист. В.З. Холявка, канд. екон. наук – УкрДЛТУ

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ МОДЕЛІ ВИЗНАЧЕННЯ КОРЕНЕВИХ ЦІН НА ДЕРЕВИНУ

Запропоновано робочі економетричні моделі розрахунку кореневих цін на деревину, що враховують ринкові еколого-економічні фактори, принципи побудови лісових такс на деревину. Наведено схему взаємозв'язків кореневої плати за деревину з іншими економічними інструментами лісової політики.

Ключові слова: лісове господарство, інструменти лісової політики, економетричні моделі, сталий розвиток лісового господарства.

Environmental and Economic models of determination of stumpage prices of wood

This article suggests working econometric calculation models of stumpage prices of wood that take into account market environmental and economic factors, principles of putting taxes on wood interconnection of stumpage price of wood with other economic instruments of forest policy.

Keywords: forestry, forestry policy instruments, econometric models, sustainable forest use.

В Україні склалася складна еколого-економічна ситуація. У зв'язку з погіршенням стану довкілля і небажаними змінами клімату виникає об'єктивна потреба в тому, щоб через національну лісову політику добиватися виконання міжнародних екологічних угод, що стосуються стану лісу і використання лісових ресурсів. Ще за радянської влади з державного бюджету на відтворення лісових ресурсів виділялися кошти, недостатні для ефективного ведення лісового господарства. Недостатніми є обсяги робіт з лісовідновлення, охорони та захисту лісів і сьогодні. В останні десятиліття нові ліси створюються в обсягах, що перевищують площу їх вирубки. Співвідношення між лісовідновленням та суцільними рубками становить у лісах Держкомлісгоспу 1,24. Проте частка природного поновлення, порівняно з посівом та посадкою лісових культур, залишається надзвичайно низькою, що не відповідає принципам сталого розвитку, які були проголошені в Ріо-де-Жанейро (1992).

За даними Держкомлісгоспу України, обсяги відтворення лісів у 2002 році порівняно з 2001 роком зросли на 8 % і становили 42,5 тис. га, що перевищує площі зрубів на 43,2 %. Необхідно зазначити, що фінансування лісовідновлюваних робіт є незадовільним. У 2002 році роботи з відтворення лісів були профінансовані з бюджету лише на 32 %. Кореневі платежі за деревину в Україні значно менші, ніж у промислово розвинутих країнах світу. Частка кореневої плати у вартості одного знеособленого м³ деревини у 2002 році становила 11 %. Сума кореневої плати за деревину є значно меншою від платежів, що потрібно виділяти на розвиток лісового господарства і забезпечення сталого лісокористування.

Найбільш відомим видом платежу, який справляється за лісові ресурси в практиці лісового господарства, є коренева плата за деревину, що відпускається на корені. За економічною природою – це плата за вирощені стиглі насадження. Розмір лісового доходу держави значною мірою залежить від розміру кореневої плати, тобто тієї частки ринкової вартості, яку держава відраховує в бюджет на правах власника з кожного кубометра заготовленої деревини. У країнах з ринковою економікою частка кореневої плати в оптовій ціні хвойного пиловника становила 35-55 %, а в Україні її частка – 4-5 %. Чинні такси на деревину, що відпускається на корені, в Україні не відшкодовують витрат на її вирощування, а це не сприяє відтворенню лісових ресурсів та переведенню лісгосподарського виробництва на самофінансування та самоокупність.

За часи існування незалежної України лісові такси на деревину перезатверджувалися Кабінетом Міністрів України декілька разів, але принцип їх

побудови базувався на рентно-затратній концепції. Побудовані таким чином лісові такси на деревину, що відпускається в рубку головного користування, дають змогу відшкодовувати витрати на ведення лісового господарства за рахунок нагромадження коштів від справляння плати з постійних і тимчасових лісокористувачів за спеціальне використання деревини, яка накопичилася в стиглих і перестійних насадженнях і є результатом довготривалих інвестицій. Плата за спеціальне використання лісових ресурсів, яка справляється в Україні, розглядається чинним законодавством в системі оподаткування. За економічним змістом і функціями вона є ціною лісових ресурсів, яка регулюється державою. Включення плати за спеціальне використання лісових ресурсів у систему оподаткування є помилковим рішенням. На це звертають увагу економісти багатьох європейських країн. Воно істотно стримує реформування лісового господарства України на принципах ринкової економіки.

Шляхи удосконалення корневих платежів розглядалися нами в багатьох наукових працях [1-5].

Аналіз наукових праць з економіки лісокористування, міжнародної, національної та регіональної лісової політики, сучасних концепцій ціноутворення в лісовому господарстві дозволив нам сформулювати такі принципи побудови лісових такс на деревину, що продається лісовими власниками лісокористувачам:

- врахування величини ренти, що утворюється в процесі заготівлі деревини і її транспортування споживачам;
- врахування поточних і капітальних витрат на відтворення і охорону лісових ресурсів;
- врахування державної підтримки лісових власників (специфіки національної і регіональної лісової політики);
- врахування попиту на деревину, що продається в лісі на корені;
- стимулювання раціонального лісокористування і сталого розвитку лісового господарства.

В умовах ринкової економіки коренева плата за деревину визначається головним чином на основі рентної концепції. Суму кореневої плати за деревину лісових порід на окремій лісосіці, яка відведена в рубку головного користування, пропонується розраховувати за такою формулою [1]:

$$\Pi = \sum_{i=1}^n \left(Z_i - S_i - \frac{K_i \cdot p \cdot m}{100} \right) \cdot Q_i, \quad (1)$$

де: Π – сума кореневої плати за деревину лісових порід, відведену в рубку головного користування, грн.; n – кількість деревних порід, що підлягає вирубці на лісосіці; Z_i – середня нормативна ціна кубометра круглих лісоматеріалів i -ої деревної породи, грн./м³; S_i – нормативна собівартість круглих лісоматеріалів i -ої деревної породи (без врахування кореневої плати за лісоматеріали), грн./м³; K_i – основний і оборотний капітал, необхідний для освоєння кубометра лісоматеріалів i -ої деревної породи, грн./м³; p – місячний банківський відсоток; m – кількість місяців, протягом яких буде перебувати в обігу основний і оборотний капітал; Q_i – об'єм деревини i -ої породи, відведений в рубку, м³.

У процесі розроблення робочих економетричних моделей для визначення нормативів кореневої плати за деревину на корені необхідно враховувати специфічні умови лісокористування та те, що максимально допустимий рівень кореневої плати не повинен бути нижчим від мінімально допустимого рівня:

$$Z_{\max} \geq Z_{\min} . \quad (2)$$

Мінімально допустимий рівень плати за деревину на корені пропонується розраховувати за формулою:

$$Z_{\min} = C + \Pi_n , \quad (3)$$

де: C – затрати на заліснення лісосіки та інші витрати в лісогосподарському виробництві, грн./м³; Π_n – нормативний прибуток у лісогосподарському виробництві, грн./м³.

Затрати на заліснення лісосіки та інші витрати в лісогосподарському виробництві (C) розраховуються за такою формулою:

$$C = \sum_{t=1}^T C_t \cdot K_t , \quad (4)$$

де: T – вік рубки, років; C_t – затрати на заліснення лісосіки та інші витрати в лісогосподарському виробництві в t -му році, грн./рік; K_t – коефіцієнт приведення різнострокових витрат до розрахункового року для t -го року.

Максимально допустимий рівень кореневої плати визначається за формулою:

$$Z_{\max} = B - S - \Pi_n , \quad (5)$$

де: B – середня ринкова (нормативна) ціна заготовленого кубометра певної деревної породи, грн./м³; S – нормативна повна собівартість заготівлі кубометра деревини (з врахуванням впливу природно-економічних чинників), грн./м³; Π_n – плановий (нормативний) прибуток у лісозаготівельному виробництві, що враховує потребу в основному та оборотному капіталі, ризики, пов'язані із лісозаготівлями та величину нормативного прибутку, грн./м³.

Середню нормативну ціну заготовленого кубометра деревини рекомендується розраховувати за формулою:

$$B = \sum_{j=1}^k Z_j \cdot q_j , \quad (6)$$

де: Z_j – середня ринкова (нормативна) ціна кубометра j -го сортименту, що виходить з певної деревної породи, грн./м³; q_j – величина виходу j -го сортименту з кубометра певної деревної породи; k – кількість сортиментів, що можна отримати з певної деревної породи відповідно до сортиментних таблиць.

Для розрахунку вартості заготовленого кубометра деревини можна скористатися сортиментними таблицями, розробленими в Україні у 1987 році та ціновими коефіцієнтами, що затверджені в методичних рекомендаціях Держкомлісгоспу України у 2002 р.

На нашу думку, в лісозаготівельному виробництві доцільно в розрахунках планового нормативного прибутку, що враховує ризики та потреби в

основному та оборотному капіталі, обмежитись 25 % від нормативної собівартості лісозаготівель.

У результаті комп'ютерного опрацювання інформації про проведення рубань головного користування, сортиментний вихід деревини, економічні результати діяльності лісозаготівельних підприємств, економічні показники лісозаготівель та аналізу витрат на заготівлю лісопродукції за останні роки по Держкомлісгоспу України були отримані такі кореляційні залежності.

Для рівнинних умов:

$$Z_x^p = B - [(0,0177 \cdot l_{тр} + 0,6465 \cdot l_{вив} - 2,8734 \cdot V_g) \cdot K_1 \cdot K_2 \cdot K_3 \cdot K_4] - П_n, \quad (7)$$

$$Z_T^p = B - [(0,0199 \cdot l_{тр} + 0,6727 \cdot l_{вив} - 2,412 \cdot V_g) \cdot K_1 \cdot K_2 \cdot K_3 \cdot K_4] - П_n, \quad (8)$$

$$Z_M^p = B - [(0,0211 \cdot l_{тр} + 0,6793 \cdot l_{вив} - 2,211 \cdot V_g) \cdot K_1 \cdot K_2 \cdot K_3 \cdot K_4] - П_n, \quad (9)$$

Для гірських умов:

$$Z_x^r = B - [(0,0635 \cdot l_{тр} + 0,6912 \cdot l_{вив} - 8,7796 \cdot V_g) \cdot K_1 \cdot K_2 \cdot K_3 \cdot K_4] - П_n, \quad (10)$$

$$Z_T^r = B - [(0,0689 \cdot l_{тр} + 0,7254 \cdot l_{вив} - 8,1365 \cdot V_g) \cdot K_1 \cdot K_2 \cdot K_3 \cdot K_4] - П_n, \quad (11)$$

$$Z_M^r = B - [(0,0702 \cdot l_{тр} + 0,7293 \cdot l_{вив} - 7,5714 \cdot V_g) \cdot K_1 \cdot K_2 \cdot K_3 \cdot K_4] - П_n, \quad (12)$$

де: Z_x^p і Z_x^c – максимально допустимий рівень плати за деревину хвойних порід відповідно в рівнинних і гірських умовах, грн./м³; Z_m^p і Z_m^c – максимально допустимий рівень плати за деревину твердолистяних порід відповідно в рівнинних і гірських умовах, грн./м³; Z_M^p і Z_M^c – максимально допустимий рівень плати за деревину м'яколистяних порід відповідно в рівнинних і гірських умовах, грн./м³; $l_{тр}$ – віддаль трелювання, м; $l_{вив}$ – віддаль вивезення, км; V_g – об'єм дерева, м³; K_1 – коефіцієнт, що враховує величину додаткової заробітної плати (дорівнює 1,1 у випадку, якщо додаткова заробітна плата становить 30 % від основної заробітної плати); K_2 – коефіцієнт, що враховує відрахування на соціальні заходи (дорівнює 1,17 у випадку, якщо додаткова заробітна плата становить 30 % від основної заробітної плати); K_3 – коефіцієнт, що враховує загально-виробничі витрати (дорівнює 1,38 згідно з матеріалами Держкомлісгоспу України); K_4 – коефіцієнт, що враховує усі інші виробничі витрати (дорівнює 1,45 згідно з матеріалами Держкомлісгоспу України).

У випадках, коли $Z_{min} > Z_{max}$, лісовласникам недоцільно продавати стиглі деревостани на корені. Варто очікувати на зміну кон'юнктури на ринках лісоматеріалів, яка призведе до зростання Z_{max} .

Із введенням нового порядку справляння кореневої плати за деревину можна сподіватися на те, що сума кореневих платежів буде зростати. Це зростання є об'єктивно необхідним. Воно пов'язане з необхідністю функціонування лісового господарства на принципах самоокупності і самофінансування, економічною зацікавленістю лісовласників в тому, щоб продавати ліс на корені на вигідних для себе умовах та тим, що лісові такси не будуть виконувати фіскальної функції.

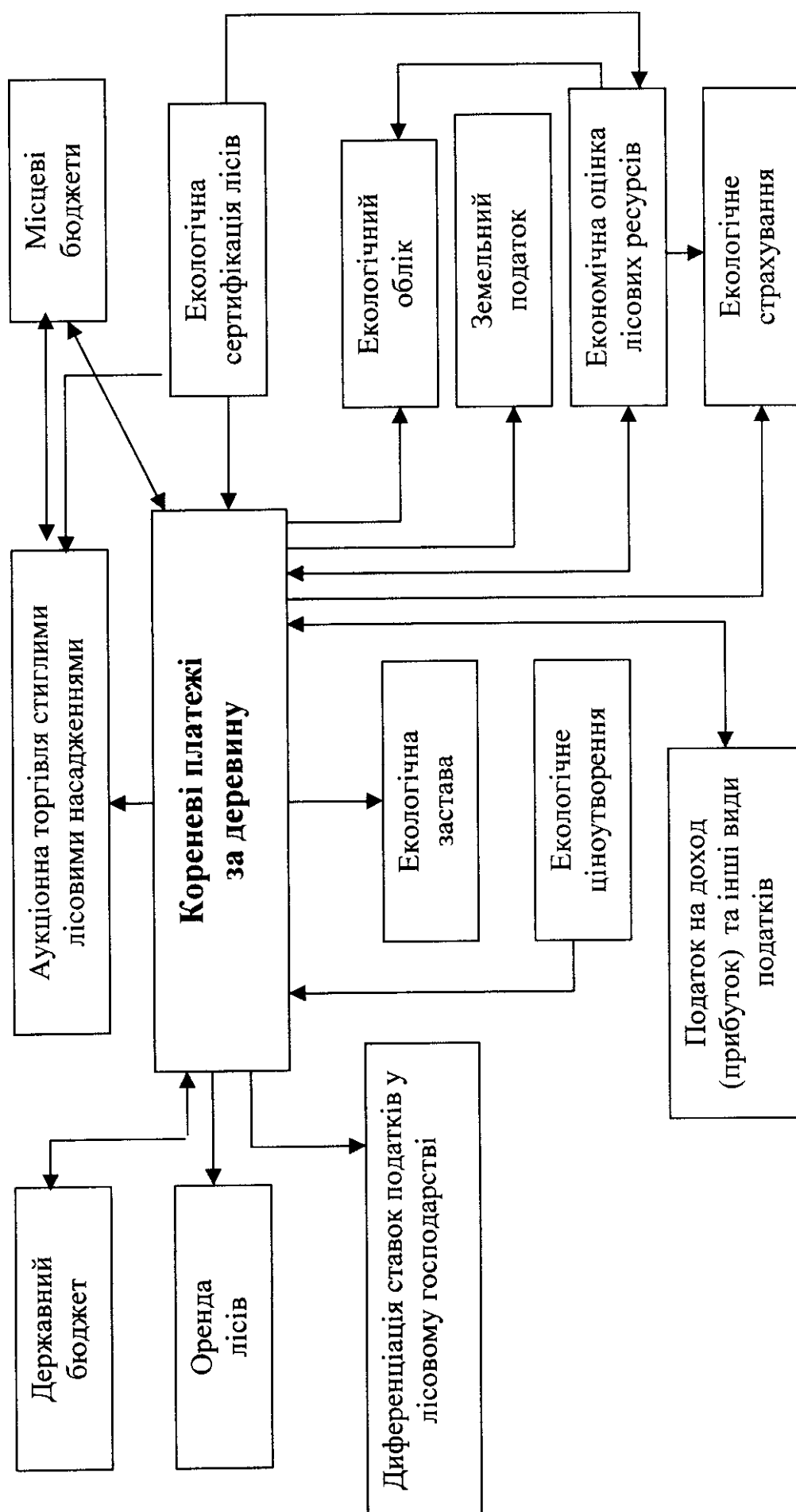

Рис. 1. Схема взаємозв'язків кореневої плати за деревину з іншими економічними інструментами лісової політики

Чинне законодавство не передбачає справляння плати за деревину, що заготовляється в процесі рубок проміжного користування лісом. Ці обставини, а також недосконала система фінансування лісового господарства, призвели до надмірного вирубування деревини в середньовікових насадженнях так званими "рубками догляду за лісом".

В Україні склалися об'єктивні передумови для реформування лісового господарства на засадах ринкової економіки (з врахуванням практичного досвіду промислово розвинутих країн і досягнень лісової політики). Чисельні наукові праці підтверджують, що національна лісова політика України має бути спрямована на реформування лісового господарства на засадах ринкової економіки, на втілення в практику лісокористування принципів сталого розвитку лісового господарства, що були проголошені на Міжнародній конференції ООН в Ріо-де-Жанейро (1992) та підтримані Європейським парламентом, конференціями міністрів європейських країн (Гельсінкі – 1994, Лісабон – 1998, Відень – 2002). Основою реформування лісового господарства повинна стати ефективна економічна система інструментів лісової політики, більшість яких тісно пов'язана з кореневими платежами. Взаємозв'язок корневих платежів з іншими економічними інструментами лісової політики характеризує рис. 1.

Література

1. Синякевич І.М., Холявка В.З. Теоретичні засади визначення нормативів плати за спеціальне використання деревини від рубань головного користування і живиці// Наук. вісник УкрДЛТУ: Зб. наук.-техн. праць. – Львів: Престиж Інформ. – 1999, вип. 9.3. – С. 143-146.
2. Холявка В.З. Економічні моделі для визначення нормативів кореневої плати за деревину від рубань головного користування// Наук. вісник УкрДЛТУ: Зб. наук.-техн. праць. – Львів: Престиж Інформ. – 1999, вип. 9.3. – С. 138-142.
3. Холявка В.З. Концепція платного лісокористування як інструмент лісової політики// Наук. вісник УкрДЛТУ: Зб. наук.-техн. праць. – Львів: УкрДЛТУ. – 2002, вип. 12.8. – С. 269-271.
4. Холявка В.З. Національна лісова політика щодо відтворення і використання лісових ресурсів у контексті реформування лісового господарства// Наук. вісник УкрДЛТУ: Зб. наук.-техн. праць. – Львів: УкрДЛТУ. – 2003, вип. 13.2. – С. 83-85.
5. Холявка В.З. Еколого-економічні засади формування корневих цін на деревину: Дис. канд. екон. наук: 08.08.01. – Львів, 2003. – 321 с.

УДК 630*67

Асист. С.О. Мельник, канд. екон. наук – УкрДЛТУ

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЛІСОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Розглянуто теоретичні аспекти формування лісової політики України, спрямованої на забезпечення розвитку ринкових відносин в лісовому господарстві та сталого лісокористування.

Ключові слова: лісова політика, система державного управління лісовим господарством, принципи реформування лісового господарства, інструменти лісової політики.